

Külainimesed ütlevad sõna sekka

Katrín Uudeküll, Eesti Külaliikumise Kodukant juhatuse liige

Maainimesed leiavad, et Eesti elu korraldajad ja selle üle otsustajad peaksid tutvuma valdades ja külates kohalike oludega, inimesi kuulama ning neile nõu ja abi andma.

Nii nagu maanoorte puhul ikka, viis elutee ka mind 12 aastat tagasi kodukohast linna, õpingud Tartusse, töö Tallinna. Pärast seda läbisin lüriimaal aastase magistriõppe Euroopa majanduse ja avaliku halduse erialal. Töö Tallinnas pakkus omandatud erialal eneseteostust, olin makromajanduse analüütik. Kümne eemal oldud aasta jooksul sain kinnitust, et ma ei ole linnaeluks loodud ega taha sellega kohaneda. Paljud lepivad, kuigi südames sooviksid teisiti. Tegin otsuse, liikusin põikpäiselt vastuvoolu ja tulin kodukülla oma juurte juurde tagasi, päriseks ja enne 30. eluaastat, kaasas sülearvuti.

Seega olen näinud elu erinevatest vaatevinklitest (linnas, välismaal ja maapiirkonnas), millele on lisanud vürtsi kogemused kohaliku omavalitsuse volikogu liikmena. Maa poolt vaadates võin öelda: elu nagu elu ikka. Põhivajadused – elukoht, kool, lasteaed, transport, teenused, arstiabi – on samad, iseasi on nende kättesaadavus. Levinud on nimetada maapiirkonnas elamise esmaseks tingimuseks töökohtade olemasolu, mis ei ole päris nii. Julgen väita, et inimesed teevad otsuseid pigem põhiteenuste kättesaadavuse ja kauguse põhjal. Sinna juurde tõukab ja tõmbab inimesi kogukonna vaimsus ja võimulolijate suhtumine.

Ühiskonnas on tunda võnkeid, et maapiirkondadesse hakkab järjest tagasi tulema elujõulisi, haritud ja teotahtelisi inimesi. See annab lootust. Mööda Eestit ringi liikudes olen märganud, et on juba omavalitsusi, kes mõistavad, et nende olemasolu ja vahendid põhinevad inimestel. Need vallad investeerivad inimestesse kodanikualgatuse toetamise kaudu nii moraalselt kui ka aineliselt ja rahaliselt. Nendes valdades leidub keskmisest rohkem särasilmseid inimesi. See on liikumapanev jõud.

Meie küla lugu

Kui meie külainimeste ühistöö tulemustega tulevad õppereiside käigus tutvuma teiste külade inimesed Eestist või välisriikidest, alustan tavapäraselt sõnavõttu selliselt: “Olen seitsmendat põlve Uudeküll Uudekülas”. Kohe pean lisama (sest seda küsitakse järgmisena), et kui Eestis pandi talupoegadele perekonnanimed, siis meie külas pandi perenimed mõisa järgi. Seepärast, kui kohtate Eestis mõnda inimest nimega Uudeküll, Uudeberg, Uudelepp, Uudelinn, Uudevald, Uudeväli või Uudemets, siis teate, et tema juured pärinevad Uudekülast Lääne-Virumaalt. See on meie küla lugu. Sinna juurde on veel oluline mainida, et meie külas on sõbralikud inimesed. Uudekülas on pisut üle saja elaniku.

Meie külainimeste sõbralikkust oskan nii kindlameelselt esile tuua sellepärast, et olen külaelu eestvedaja olnud viimased viis aastat. Olen õppinud meie külakogukonda hästi tundma, üheskoos oleme korranud ümbruskonda, rajanud ühe eeskujulikuma külaplatsi Eestis, korraldanud ühisüritusi kogu piirkonnale. Sotsiaalne kapital on kasvanud silmanähtavalt. See on ka peamine eesmärk. Külainimesed on tulnud kodudest välja, otsustanud koos oma elukeskkonna üle ja aidanud nii moraalselt, aineliselt kui ka kätetöoga kodukandi elu edendada – nii kuus aastat järjest. Hea meel on tunda ja järjest rohkem kohata tegusaid külakogukondi üle Eesti, kes on korda saatnud veelgi suuremaid tegusid. Toimekate külade inimeste silmad säravad.

Eesti Külaliikumine Kodukant

Kahe viimase aasta jooksul olen õppinud ja teada saanud, et tegelikult sai ka meie küla ühistegevus liikumapaneva impulsi Eesti Külaliikumisel Kodukant. Sellest ei tohiks pärast edu saavutamist mööda vaadata ega seda ära unustada. Külaliikumine Kodukant on organisatsioon, mis tegeleb maa- ja külaelu küsimustega üle Eesti. Põhikirja järgi on see ühendus, mis liidab Eestimaa kõigi valdade, külade ja väikelinnade tasakaalustatud arengut taotlevad ja edendavad ning külaelu väärtustavad juriidilised isikud. Külaliikumine Kodukant moodustab 15 maakonnaühendusega üle-eestilise võrgustiku. Aastate jooksul rootslaste juhendamisel ja Eesti külainimeste ühistööna väljatöötatud süsteem on eeskujuks kogu Euroopas. Sellesse organisatsiooni kuulumine tekitab uhke tunde ja annab tõuke eestvedajana edasi tegutseda nii oma külas ja piirkonnas kui ka kogu Eestis.

Külaliikumine Kodukant on tegutsenud peamiselt projektipõhiselt ning mittetulundussektori eripära järgi on paljud inimesed üle Eesti pannud sellesse oma energiat, aega ja teadmisi vabatahtlikuna. Samal ajal kasutab meie toodetud sotsiaalset kapitali nii ettevõtlussektor kui ka kogu ühiskond. Mis võiks olla sotsiaalse kapitali hind? Statistikaameti andmetel elab Eestis maa-asulates (külad, alevikud) pisut üle 400 000 inimese. Arvatavasti on meist igati iseseisev või keegi lähikondsetest otse või kaudselt seotud mõne külaga. Kas nendele küladele ja inimestele mõeldes lööb silm sarama või peegeldub pilgust ükskõiksust või koguni mure? Eesti Külaliikumisele Kodukant on need mured ja rõõmud tuttavad. Meie saame aidata, nõu anda ja juhendada.

Kodukandi kogemused näitavad, et projektipõhiselt tegutsemisega on keeruline tagada järjepidevust. Inimesed väsivad ja nende teadmised ning oskused jäävad kasutamata. Samal ajal teame, et Eesti peamisi ressursse on inimvara. Seepärast peame inimestega hoolikalt ümber käima. Viimasel ajal on ärganud ja tegutsema asunud üha rohkem külasid, kus inimesed on indu täis ja valmis vabatahtlikult oma osa andma kodukoha ja Eesti heaks. Meie ülesanne on neid arenguid märgata ja oskuslikult suunata.

Eesti Külaliikumine Kodukant on pikkade aastate jooksul kogunud hulgaliselt teadmisi ja kogemusi maa- ja külaelu küsimustes. See on ekspertteadmine. Meie soov on tekkinud ressursi ratsionaalselt Eesti tasakaalustatud arenguks kasutada, see omakorda aitab kindlustada Eesti riigi püsimist. Seepärast on Eesti Külaliikumine Kodukant võtnud katusorganisatsioonina sihiks tegevmeeskonna moodustamise. Alustasime 2009. aastal ja jätkame seni, kuni oleme jõudnud soovitud koosseisuni. Tegevussuunised annab meile ühiselt kokkulepitud strateegia ja iga kahe aasta tagant koos käiv 400 osalejaga Eesti külade maapäev.

Missioon ja visioon

Külaliikumise Kodukant strateegia (2008–2013) kohaselt on meie missioon:

- toetada kohalikku omaalgatust;
- koguda, vahendada ja tutvustada maaeluga seotud teavet;
- toetada ettevõtlikkust ning kohalikku sotsiaalset ja väikeettevõtlust;
- luua ja koordineerida koostöövõrgustikke;

- teha koostööd omavalitsuste ja riigiga;
- koolitada maaelanikke ja ärgitada neid ühisaruteludele;
- luua sädeinimesi toetav ja tunnustav tegevuskeskkond.

Külaliikumise Kodukant visioon aastaks 2013 seab järgmised sihid:

- Kodukant kannab oma tegevusega edasi maaelu väärtusi, säilitab ja tugevdab kogukondi, soodustab koostööd ja avardab teadmisi, korraldab info levikut ja vahendab kontakte;
- Kodukant on hinnatud regionaal- ja maaelupoliitika mõjutamise organisatsioon. Riiklikes komisjonides osalemise kaudu on Kodukant maaelu küsimustes usaldusväärne partner riigile;
- Kodukant on toimiv Eesti-sisene ja rahvusvaheline koostöövõrgustik;
- Kodukandil on avalikkusele tuntud ja mainekad traditsioonilised suurüritused Eesti külade maapäev ja aasta küla konkurss ning toimivad programmid maanoorte (vanuses 15–26 aastat), külavanemate tegevuse, rahvakultuuri ja kogukonna ettevõtluse edendamiseks;
- Kodukandil on koostöö *Leader*-tegevusgruppidega;
- Kodukandil on külaarendajate poolt kõrgelt hinnatud ja tunnustatud koolituskeskus.

Kodukandi eestvedajate töö tulemusena on Eestis käivitatud mitmed programmid ja koostöövormid. Aastal 1996 käivitus maaelu jaoks oluline regionaalprogramm, külaliikumise toetamise programm, mis praegu toimib kohaliku omaalgatuse programmina. Aastal 2001 moodustati liikumise Kodukant ettepanekul Riigikogus kohaliku algatuse toetusrühm. 2004. aastast on Kodukant aktiivne ja arvestatav partner ühiskondliku leppe hariduse ja maaelu töörühmades.

Kodukant on olnud tihedas koostöös Soome külaliikumisega ning valmistanud koos Eesti põllumajandusministeeriumiga ette *Leader*-meetme metoodika materjale partnerlusel põhinevate koostöövõrgustike – omavalitsused-ettevõtjad-seltsid – idee tutvustamiseks Eestis. 2004. aastal valmis lühimaterjal *Leader*-põhimõtetest ja piirkondades käivitati *Leader*-partnerluskogude/tegevusgruppide loomise arutelu Eestis. 2005. aastal rahastati Euroopa Liidu PHARE Access 2002 programmist projekti “Säde küladesse” (*Planting Seeds Of Community Action*). Aidati kaasa kahe partnerluskogu loomisele (Roheline Jõemaa, Lõuna-Mulgimaa), aktiveeriti neli partnerluskogu (Kagu-Eesti kolm partnerluskogu ja Pärnu-Lahe partnerluskogu) ja tehti eeltöö kuue partnerluskogu loomiseks (Saaremaa, Hiiumaa, Läänemaa, Jõgevamaa, Lõuna-Järvamaa, Lääne-Virumaa).

Külaliikumine Kodukant osaleb rahvusvahelistes koostöövõrkudes (PREPARE, Forum Synergies, ERA, ERCA jt). Kodukandi esindajad olid Läti, Ukraina ja Ungari maaelu eestvedajate nõustajad nende külaliikumise organisatsioonide moodustamisel. Kodukant on korraldanud kaheksa Eesti külade maapäeva ehk üle-eestilist külade parlamenti, esimene toimus 1996. aastal Ida-Virumaal (vt ka www.kodukant.ee).

Kuidas kujundada otsuseid

Oluline on osaleda koosolekutel ja seminaridel, kus arutletakse kindlatel teemadel ning osalejate arvamuste ja teadmiste põhjal kujundatakse otsuseid ja tegevusi. Kui küsida täpsustavalt, milline on praegune olukord, selgub, et tegelikult puudub asjaosalistel terviklik ülevaade. Seda kohtab eri tasanditel, kuni riigi tasandini välja. Puudub analüüs, puuduvad andmed. Kuid andmed ja analüüs ehk juhtimisinfo on see, millest alustada tõhusate otsuste tegemist. Ootan kannatlikult, millal Eestis hakatakse andmeid ja analüüsi süsteemselt kasutama. Õeldakse, et see on kallid ja aeganõudev töö. Võime pöörata ühe vanasõna pea peale ja öelda: kui üheksa korda lõigata, ei olegi ehk vaja ühtegi korda mõõta. Mis on sellise tegutsemise hind?

Kui olukord on välja selgitatud, jõuame informeerimise ja kaasamise küsimuseni, mille eesmärk on laiendada otsustusprotsessis osalejate arvu. Nimetagem seda ka sisuliseks demokraatiaks, mille laiem eesmärk on kujundada otsuseid ja tegevusi võimalikult sihipäraselt, tegelikke vajadusi ja pikaajalist mõju arvestades. Informeerimisel ja kaasamisel on palju nüansse, mida tuleb arvestada, et jõuda oskuslikult sihtrühmani ja saada kätte vajalik annus juhtimisinfot. Kunagi ei tohi kaasatavaid kritiseerida, vaid tuleb leida lahendusi.

Järgmine oluline märksõna on järjepidevus. Infot tegelikkuse ja vajakajäämistele kohta tuleb märgata ning koguda igal sammul ja igal pool, kus käime. Tuleb suhelda inimestega ja külastada erinevaid objekte. Inimesed räägivad üllatavalt palju, kui neid osata kuulata. Seda tuleb teha tähelepanelikult ja samal ajal teadlikult vestlust suunates. See on oma ala ekspertide ülesanne, kes koguvad informatsiooni, sünteesivad seda ja loovad süsteemi mudeli koos osakestevaheliste seoste ja kirjeldustega. Samal ajal tuleb hoomata ka laiemat pilti – kuidas on maailmas, Euroopas, kuidas nimetatud teema haakub teiste eluvaldkondadega, märgata ja mõista põhjuse ja tagajärje seoseid.

Info talletamiseks võib kasutada andmebaasi, kuhu saab järjest infot lisada ja teha väljavõtteid päevakorda kerkivate küsimuste puhul. Nii on esmane ülevaade käepärast võtta. Järjepidevalt sünteesitud info põhjal oskavad spetsialistid näha tegelikke kitsaskohti ja pakkuda välja lahendusi. Täpsustuseks tuleb mainida, et rõhk jääb sõnale “spetsialist”, mitte “andmebaas”. Viimast kiputakse ülistama eraldiseisvalt, inimese panuseta. Tihti on inimesed kokku kutsutud ja käib aktiivne arutelu, mille käigus juhitakse tähelepanu ka paljudele võimalikele probleemidele, kuid keegi ei pane saadud infot kirja. Mõne aja pärast hakatakse sama teemat uuesti otsast peale arutama.

Eesti Külaliikumise Kodukant ülesanne katusorganisatsioonina on kuulata ja mõista külade elanike soove ja vajadusi. Arvamused tuleb koguda üle Eesti kokku ja seostada toimuvat üldise ühiskondliku ja majandusliku arenguga. Seejärel tuleb viia külade elanike põhisõnumid riigi tasandile, et neid oleks võimalik arvestada otsuste ja tegevuste kujundamisel. Oleme maaelu ja külaelu küsimustes peamised eksperdid Eestis ja jagame meeeldi oma teadmisi. Järjepidevuse hoidmiseks liigume süsteemselt info kogumise ja kasutamise teed. Külainimesi kuulates huvitab meid, kas oleme maaelu küsimuste lahendamisel õigel kursil ja mida saaksime teha paremini.

Külainimeste küsitlus

Info kogumise ja sihtrühma vajaduste selgitamise viise on mitmeid. Esimene võimalus on käia Eesti eri paikades ja inimesi kuulata. Teine sageli kasutatud viis on kutsuda inimesed tööajal keskusesse, näiteks Tallinna. Tihtipeale pole aga etteantud teemal laiemat olukorra analüüsi tehtud, seepärast kujundatakse otsuseid ja tegevusi üksikute inimeste

ütluste ja arvamuste põhjal. Arvajate ringi suurendamiseks ja tööle lähemale jõudmiseks on sobilik ja kiire viis küsitluse korraldamine. Sel viisil inimeste arvamuste ja ettepanekute kogumine ning analüüsimine annab ettekujutuse tegelikust olukorrast ning suunised edasiseks tegevuseks ja põhjalikumate uuringute korraldamiseks.

Eesti Külaliikumine Kodukant korraldas 2010. aasta alguses külates küsitluse, et selgitada välja külade ja külaliikumise olukord ning vajakajäämised:

- 1) küla ja külaühing;
- 2) Kodukandi maakonnaühenduse ja külade vaheline infoliikumine;
- 3) külainimeste osalemine Kodukandi maakonnaühenduste tegevustes;
- 4) külaelu valdkonnas huvikaitse ehk külaelu püsimise ja arendamise eest seismine Eestis.

Küsitlus tehti Eesti Külaliikumise Kodukant projekti “Külaliikumise võrgustiku töö selgeks ja tõhusaks” raames. Projekti toetas Vabariikliku Fond, mida Island, Liechtenstein ja Norra rahastavad Euroopa Majanduspiirkonna ning Norra finantseerimissüsteemi vahendusel. Toetust koordineerib Avatud Eesti Fond. (Küsimustiku vastuste kokkuvõtte täisversioon vt www.kodukant.ee.)

Küsitlus tehti internetis. Eeldame, et internet ja selle kasutamise oskused on levinud piisavalt hästi kogu Eestis. Küsimusi oli 53. Vastata paluti inimestel, kes tunnevad muret külaelu säilitamise pärast või tegelevad külaelu arendamise küsimustega. Vastuseid laekus 162 inimeselt üle Eesti. Küsitlusele vastasid peamiselt külavanemad ja külaühingute juhtliikmed. Nemad suhtlevad oma küla inimestega ja neil on seetõttu ülevaade toimuvast ja küla vajadustest. Aktiivseteks külaelanikeks võib pidada nii külavanemaid kui ka külaühinguga seotud elanikke (liikmed ja juhtliikmed), keda vastanute seas oli 83 protsenti. Enamik vastanuist (86%) olid 30–60-aastased. 72 protsenti vastanuist olid töötavad inimesed, 76 protsenti vastanuist naised.

Eestis on kokku 193 valda, küsitluse raames laekus vastuseid 83 valla küladest (ehk 43% koguarvust). Eestis on 4435 küla. Küsitlusele vastanuist oli 140 külast või külapirakonnast, mis kokku hõlmab üle 330 küla üle Eesti (ehk 7% koguarvust). 2010. aasta 1. jaanuari seisuga koosnes statistikaameti andmetel maa-asulate (külad ja alevikud) rahvastik 409 374 inimesest. Küsitlusele vastanute hinnangul on nende külates kokku üle 34 000 elaniku, mis on üle 8,3 protsendi maa-asulate rahvastikust. Seega on küsimustikule vastanud arvestatav hulk külade inimesi, kelle esitatud andmete, arvamuste ja ettepanekute põhjal võib teha järeldusi kogu Eesti külade olukorra ja vajaduste kohta.

Küsimused olid küladega seotud inimestele ühtlasi heaks juhiseks oma mõtteid korraldada. Küsitlus sisaldas avatud vastustega küsimusi, et vastajad saaksid oma arvamusi ja ettepanekuid esitada. Vastati üllatavalt rohkemõnaliselt. Siinkohal on oluline märkida, et kui on antud vabateksti vastustega küsimused ning inimesed on kirjutanud etteantud lahtrisse lause, paar või koguni viis lauset, on see kaasamise mõttes väga hea tulemus. Sihtrühma kirjapandud mõtetesse tuleb suhtuda lugupidavalt ja kritiseerimise asemel mõelda, mis võib olla selle tagamaa, et vastaja just nii ütles. 50–100 inimese vastuseid analüüsid selgub, mis on hästi ja mis on peamised murekohad. Kui ühesuguse arvamuse või ettepanekuga on välja tulnud 5–10 inimest, on esitatud mõtted piisavalt olulised, et neid arvestada tegevuste planeerimisel.

Ettepanekud suhtluse korraldamiseks

Järgnevalt toome välja küsitluse käigus välja selgitatud peamised ettepanekud suhtluse paremaks korraldamiseks Kodukandi maakonnaühenduste ja külade vahel. Suhtluse korraldamise kohta esitas ettepanekuid keskeltläbi 50 inimest. Eelnevalt uurisime, kas ollakse infoga ülekoormatud, millele enamik vastanuist vastas eitavalt. Ainult neli protsenti arvas, et on infoga üsna ülekoormatud. Seega suhtutakse info edastamisse hästi.

Külainimeste esitatud ettepanekuid suhtluse paremaks korraldamiseks iseloomustab ilmekalt vastus: "Kasutama peab kõiki kanaleid, sest igal kanalil on omad kasutajad." Külade elanikud peavad oluliseks suhtlust nii interneti vahendusel ja otsest suhtlust kokkusaamistel kui ka kohaliku meedia kasutamist. Info edastamisel peeti tähtsaks suuremat sagedust, regulaarsust, operatiivsust ja info kättesaadavust laiemale huviliste ringile. Otsese suhtluse puhul toodi esile vajadust tutvuda inimeste probleemidega kohapeal külas või külade piirkonnas.

Põhisõnumid suhtluse korraldamiseks:

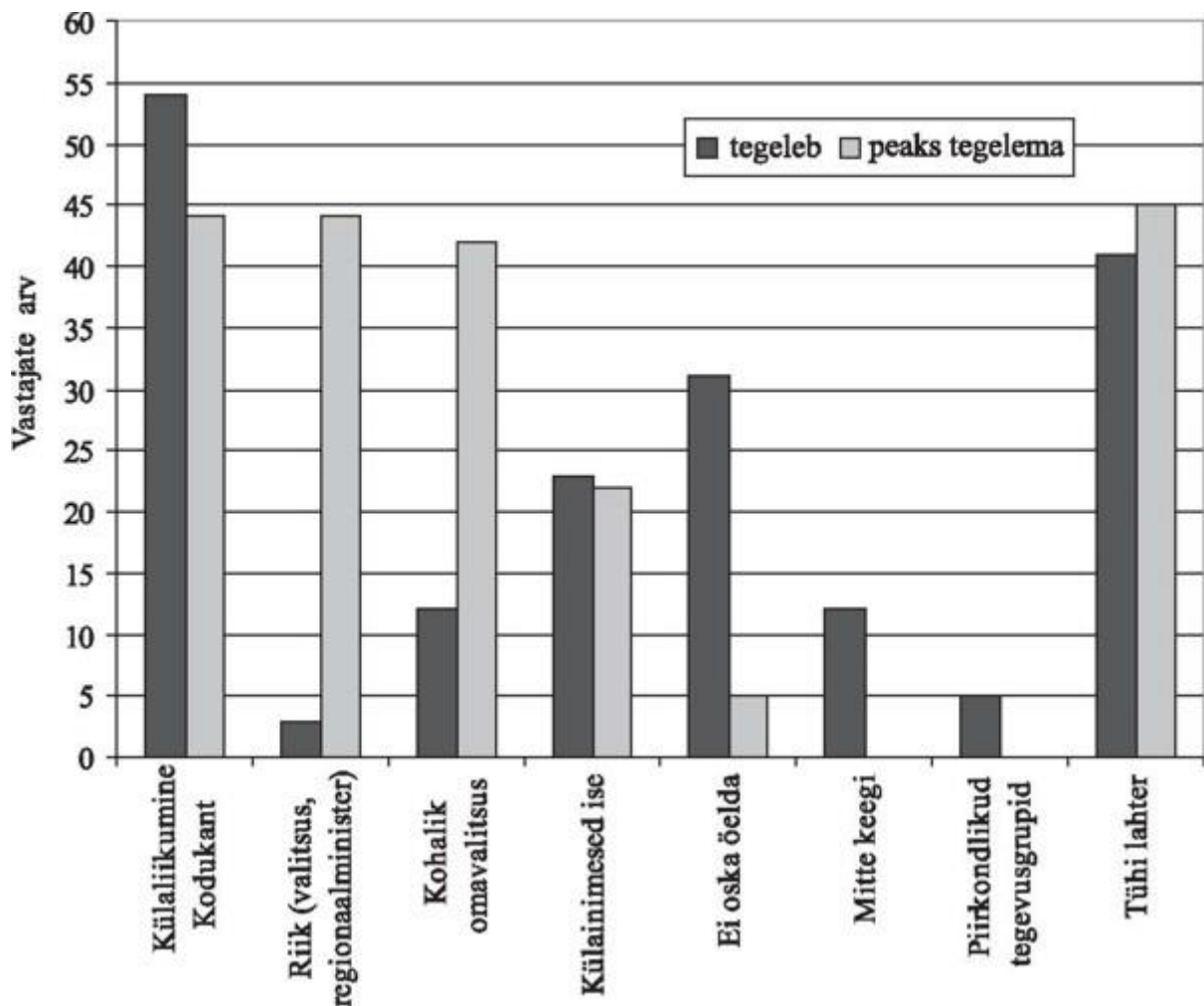
- inimesed on valmis infot vastu võtma ja otsima interneti vahendusel (e-posti teel ja kodulehti külastades);
- teemasid ja infot tuleb kajastada ka kohalikus meedias (ajalehed, raadiod);
- otsustajad ja Eesti elu korraldajad tulgu kohapeale oludega tutvuma ja inimesi kuulama, andku nõu kohapeal, korraldagu infopäevi, koolitusi, üritusi kohtadel – külas, vallas või piirkonnas.

Kolmandana nimetatud sõnum näitab, et inimeste kaasamiseks tuleb neid kuulata kohapeal, siis tekib selge arusaam tegelikust olukorrast ja probleemidest regioonides. Vahemärkusena võib lisada, et mõned kohalikud omavalitsused praktiseerivad volikogude rändistungeid. Otsustajad lähevad vallakeskusest välja ja tutvuvad valla eri piirkondadega, korraldades volikogu istungeid näiteks rahva- ja külamajades. Positiivsed tulemused on neis valdades silmanähtavad, sest tekib parem side kogukondade ja otsustajate vahel.

Sõnumit vajadusest otsese suhtluse järele võib laiendada riigi tasandile. Parema side ja sidususe tekitamiseks rohujuuretasandiga on soovitatav planeerida koosolekuid, seminare ja konverentse ka väljaspool Tallinna, näiteks külates. See tähendab küll seniste harjumuste ja mõttemallide ümberpööramist, kuid selliselt toimida on võimalik ja hädavajalik. Tähelepanelikud lugejad on ehk märganud, et kodanikuühiskond tõstab pead. Tsentraliseerimine ja rahvast kaugenemine võimendab neid protsesse. Kumb on kaugemas perspektiivis rahaliselt kulukam, kas otsustajate aja- ja sõidukulud piirkondadesse või mõõtmise asemel üheksa korda lõikamine (näiteks ühe määruse või seaduse korduv ümbertegemine)?

Inimestes trotsi esilekutsumine ja energia kulutamine protestimisele tähendab inimvara raiskamist. Levinud on ka vaikivalt kannatamine. Selle asemel peaksid eri sektorid ja tasandid püüdlema üksteisemõistmise ja ühtsuse poole, et inimestes peituvat jõudu ühiskonna ja majanduse arendamiseks paremini ära kasutada. Külates toimib selline mudel ühistegevuse või talgute nime all, kus igaühe panus aitab kiirelt ja palju head teha. Mõistmine ja ühtsus sünnivad aga järjepideva ja siira suhtluse kaudu. Nii nagu Eesti Külaliikumine Kodukant on ellu kutsunud külainimeste jaoks, nii on riik kutsunud ellu kogu rahva jaoks.

Joonis 1. Kes Eestis tegeleb ja kes peaks külaliikumise huvikaitsega tegelema

Kes seisab külaelu püsimise ja arendamise eest

Külaliikumise küsitluse käigus uurisime külainimestelt, kes praegu tegeleb ja kes vastajate hinnangul peaks tegelema Eesti külaliikumise huvikaitsega. Vastustest selgub, et Eestis tegeleb külaliikumise huvikaitsega peamiselt Eesti Külaliikumine Kodukant (joonis 1). Väga väike roll on kohalikel omavalitsustel ja riigil ning mitme vastaja hinnangul ei tegele külaliikumise huvikaitsega Eestis mitte keegi. Paljud ei osanud sellele küsimusele vastata.

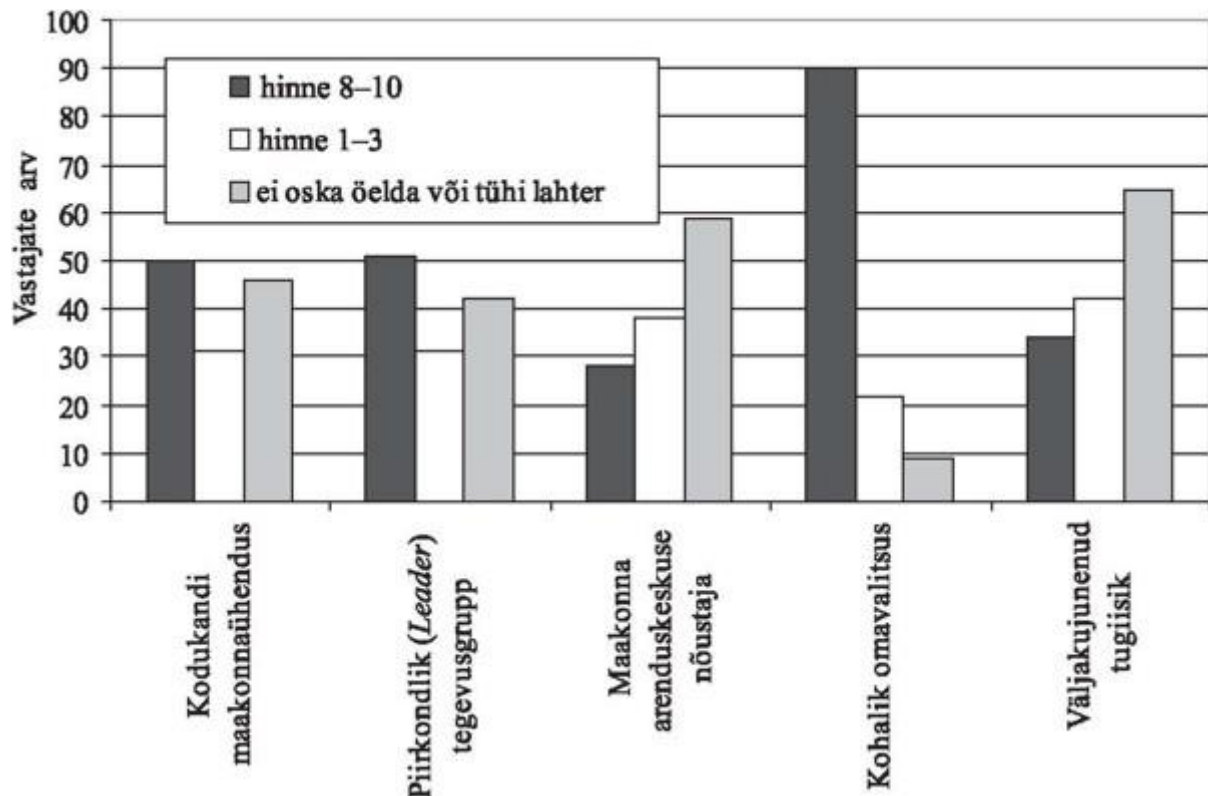
Vastustest küsimusele, kes peaks huvikaitsega tegelema, ilmneb, et külaliikumise huvikaitse puhul oodatakse tegutsemist ja sisulist tööd ühtviisi nii Kodukandi võrgustikult kui ka riigilt ja kohalikelt omavalitsustelt. Samuti nähakse külainimeste endi vastutust külaliikumise huvide eest seismisel.

Uurisime, kellega on külade koostöö kõige tihedam ja tõhusam. Jooniselt 2 on näha, et selles osas on ülekaalukalt esindatud koostöö kohaliku omavalitsusega, suur osa vastanutest on andnud koostööle omavalitsusega ühtlasi positiivse hinnangu. Vastustest koorub välja, et inimesed pöörduvad küsimuste ja koostöö puhul esimesena kohaliku omavalitsuse ehk koduvalla poole.

Kokkuvõttes kinnitavad küsitluse tulemused, et maa- ja külaelu edendamise võtmetegureid on parem üksteise mõistmine ja koostöö arendamine külade ja kohalike

omavalitsuste vahel. Eesti Külaliikumine Kodukant tegutseb üle-eestilise võrgustikuna just külaelu edendamise valdkonnas. Eesti tasakaalustatud piirkondade vajadusi arvestavaks arenguks tuleb avalikul sektoril tegutseda samal viisil, võrgustikuna. On vaja tekitada sujuv suhtlus järgmiste lülide vahel: inimene → küla → omavalitsus → riik ja vastupidi: riik → omavalitsus → küla → inimene. Kuidas tekiks igal tasandil mõistmine, et me ajame ühist asja? Eestis leidub üha rohkem inimesi ja külasid, kellel on soov ja valmisolek koostööks olemas. Kuidas on omavalitsuste ja riigiga?

Joonis 2. Kellega on küla või külaühingu koostöö olnud kõige tihedam ja tõhusam külaelu säilitamise ja arengu teemal (hinne koostöö tõhususele skaalal 1–10, kus 1 – koostöö puudub, 10 – väga tõhus koostöö)

Ettepanekud külaelu eest seismiseks

Küsitluse käigus tahtsime teada, millised tegevused on külainimeste arvates kõige tõhusamad, et seista Eestis külaliikumise huvide eest ja saavutada soovitud tulemus – säilitada ja arendada külaelu. Vastanute hulk ja vastused näitavad, et külainimestel on oma nägemus ja soov külaelu säilimises ja arendamises kaasa rääkida. Ettepanekuid esitas koguni 110 küsitlusele vastanut. Põhisõnumid külaelu huvide eest seismise kohta:

- rohkem meediakajastust ja positiivse maine kujundamist;
- rohkem külainimeste endi aktiivsust ja algatust;
- vajalikud tegevused riigi tasandil;
- rohkem riiklikke rahastusvõimalusi ja rahastamise stabiilsust;
- küla ja omavalitsuse vaheliste seoste ja koostöö arendamine.

Veel nimetati Eesti külade maapäeva ja teisi üleriigilisi üritusi, järjepidevat tegevust kõigil tasanditel, lobitööd võtmeisikute ja ministriumidega. Tähtis on töö noortega, et neil tekiks stiimul oma kodukanti jääda ning vajadus seal elada ja töötada, samuti väärtustada maaelu ja maatööd ning kaasata kohalikke koole.

Mõned pikemad ja ülevaatlikud mõtteavaldused vastanute endi sõnastuses:

Vastaja A: “Küladele tuleb anda rohkem otsustamise ja kaasaráääkimise õigusi nii kohalikul kui riigi tasemel. Piirkonna külad peaksid ühinema oma huvide ja arengu kaitseks külade ühendusteks, külavanema amet peab olema prestiižne, kuid selgeks tuleb vaielda, kas külakogukonna liider on alati ka hea suhtleja vallavalitsusega. Kas vallavalitsus ja külarahvas saavad külavanema rollist aru ühtemoodi või erinevalt? Tuleks otsida võimalusi, kuidas rohkem integreerida kohaliku volikogu liikmeid, kes sageli on kohalikud ettevõtjad, külade arengutemaatikasse, leida ühine keel ja meel. Paljudes kohtades on seda juba suudetud, kuid palju on veel selliseid KOV-e, kus vallavalitsus käsib, poob ja laseb ning rahval ei ole võimalusi oma küla arengu üle otsustada. Väga oluline on leida oma külale ainuomane tegu või tegelane, sündmus või koht, uurida oma küla lugu, et inimestel tekiks isiklik suhe oma kodukandiga, et kõik külainimesed teaksid ja oskaksid nimetada vähemalt paari-kolme fakti küla ajaloost ja väärtustaksid seeläbi oma kodukohta. Inimestele on vaja näidata kätte võimalused, kas või heade näidete najal mujalt, kuidas ennekoike oma lähemas ümbruses kõik arenguohjad enda kätte võtta ja neid osata ka ohjata.”

Vastaja B: “Korraliku ülevaate saamine, kus ja milline on täna olukord – täpne inimeste arv, vajalikud minimaalsed tegevused konkreetse küla osas, et tuua elu tagasi maale, sõltumata nende rahastamisvõimalustest konkreetse ajahetkel, siiski kaardistada vajadused. Ülioluline küsimus maapiirkondades on transport. Täiesti olematu süsteem võiks selle kohta öelda, samas kui selle olemasolu on ülisuureks eelduseks kogu külaelu toimimisel. See tuleks panna korralikult tööle, ja alles siis võib oodata, et sellele järgneb elu. Praegu halvendatakse maal kõiki eluks vajalikke tingimusi. Need tuleb taas luua ja siis läheb veel aega, kuni inimesed hakkavad uskuma ja tundma turvalise elamise võimalikkust maal. Transport on kõige võti. Kui kooli, lasteaeda või apteeki igal pool ei peagi olema, siis hea transpordikorraldusega saab nende asjade toimimise väga hästi lahendada.”

Nii ütlesid oma sõna sekka külainimesed.

Ülevaade küladest küsitluse tulemuste põhjal

Külaühingute asutamine hoogustus Eestis 2004. aastal. Küsitlusele vastanud küladest on külavanem 66 protsendil ja külaühing 84 protsendil. Ühel ajal on nii külavanem kui ka külaühing 56 protsendil vastanud küladest. Kehtiv arengukava on 70 protsendil küsitlusele vastanud küladest. 56 protsenti vastanud küladest on Kodukandi maakonnaühenduse liikmed ja 40 protsenti piirkondliku (*Leader*) tegevusgrupi liikmed.

Peamised probleemid külades:

- inimeste kaasamine ühistegevusse on raske;
- inimeste üldine toimetulek ja tööpuudus;
- kooskäimise koha puudumine või rajamine (külaplats, külamaja);

- elukeskkond (teede korrashoid, heakord);
- ühissõidukite vähesus või puudus;
- koostöö kohaliku omavalitsusega;
- teenuste kehv kättesaadavus;
- elanikkonna vananemine, noorte lahkumine.

Peamised küsimused külade eestvedajatel on seotud projektitaotluste kirjutamise ja rahastusvõimaluste leidmisega. Samuti tuntakse huvi, kuidas valida külavanemat ja kaasata inimesi ühistegevusse.

Vajaliku info ja vastuste leidmiseks kasutatakse peamiselt internetti, sealhulgas e-posti teel saadud infokirju. Paljud pöörduvad info saamiseks otse kogenud inimeste poole. Külategevuses nõu ja abi saamiseks pöörduetakse peamiselt kohaliku omavalitsuse (37% vastanutest) ja Kodukandi maakonnaühenduste poole (26% vastanutest).

Tabel 1. Külavanema, külaühingu ja arengukava olemasolu külas

	Külade arv	% kogu vastanud külade arvust
Külas on olemas külavanem	92	66
Külas on olemas külaühing	117	84
Külas on ühel ajal nii külavanem kui külaühing	79	56
Külal on kehtiv arengukava	98	70

Tabel 2. Kodukandi maakonnaühendustelt küladele edastatud info

	Vastanute arv	% kogu vastanute arvust
A Kodukandi katusorganisatsiooni tegevuse info	60	37
B Külaliikumisega seotud muutused ja uuendused riiklikul tasandil	53	33
C Kodukandi maakondlike ürituste info	91	56
D Koolituste info	96	59
E Rahastusvõimaluste info	69	43
F Koosolekute info	61	38
G Elektrooniline teemade arutelu e-posti vahendusel	36	22
H Mitte ükski nimetatutest	6	4
Tühi lahter, küsimusele vastamata	44	27
Kodukandi maakonnaühenduselt saab infot	112	69

Ülevaade info liikumisest Kodukandi maakonnaühenduste ja külade vahel

Infoliikumisega seotud küsimustele vastas keskel läbi 60–73 protsenti kogu vastanute arvust. Külad saavad Kodukandi maakonnaühendustelt infot peamiselt koolituste, ürituste, rahastusvõimaluste ja koosolekute kohta. Kodukandi maakonnaühendustelt saab

infot 69 protsenti vastanutest, Kodukandi maakonnaühenduse liikmed on 48 protsenti vastanutest. See tähendab, et Kodukandi maakonnaühendused edastavad infot küladele ka väljapoole oma liikmeskonda.

Külainimesed soovivad saada Kodukandi maakonnaühendustelt teavet koolitusvõimaluste ja külaliikumise võimaluste kohta, samuti külaühingute toimimise ja töökorralduse kohta. Maakonnaühenduse poole pöördumise küsimusele vastas ainult 51 protsenti vastanutest, mistõttu võib öelda, et külade endi aktiivsus Kodukandi maakonnaühenduse poole pöördumisel on väiksem kui maakonnaühenduste aktiivsus küladele info edastamisel (69% vastanutest).

Külades on Kodukandi maakonnaühenduste nõul ja abil läinud korda mittetulundusühingu asutamise ja toimimisega (sealhulgas raamatupidamisega) seonduvad tegevused; arengukava koostamine; projektitaotluste kirjutamine; samuti mitmed ühisüritused. Koolitused on inimesi arendanud, suhtlus on nende silmaringi laiendanud ja aidanud neil hankida uusi ideid.

Küsitlusele vastanute sõnastatud ettepanekud ja arvamused

Elektroonilise (interneti teel) infoliikumise korraldamine:

- info võiks tulla otse e-posti aadressile (saab teistele edasi saata), moodustada infolistid;
- nädala või kahe nädala info võiks tulla korraga infolehena;
- eri teemade ja sihtrühmade jaoks moodustada eraldi listid, et kõik ei saaks kogu infot;
- infot saata külaseltside kõigile liikmeile või kõigile külainimestele;
- kodulehel toodud infot võiks vahendada e-posti teel;
- infot tuleks kajastada operatiivselt, sealhulgas eesolevate ürituste kohta (kalender);
- info võiks olla kui pressiteade, et selle saaks töötlemata panna üles kodulehele.

Meedia kaudu informeerimine:

- rohkem kajastada infot ajalehtedes ja televisioonis, samuti kaasata rohkem raadiot;
- Kodukandi maakonnaühenduste tegevustest teavitamiseks kasutada maakonna ajalehte;
- rohkem reklaami kohalikes ajalehtedes, et ka need, kes internetti ei kasuta, saaksid infot; ka külavanemad võiksid ise olulise info kohalikule ajalehele edasi anda;
- suunata ajakirjanikke ja ajakirjandust küla ja külakogukonna parema elu korraldamisele.

Otsene suhtlus (kokkusaamised kohapeal külades või külade piirkondades):

- kord kvartalis korraldada teabeüritusi piirkondades;

- käia külaseltsides/külakoosolekutel, selgitada võimalusi, abistada otseselt taotluste kirjutamisel;
- otsesuhtlemiseks külaelanikega teha rohkem äkkvisiite maakondade külaseltsidesse, külamajadesse;
- Kodukandi maakonnaühenduste koordinaatorid võiksid tulla ja vestelda külavanematega, neid innustada, panna muredest rääkima. See annab juurde jõudu ja motivatsiooni, et mitte oma tegemistele käega lüüa.